

republiek 4 september in de balie

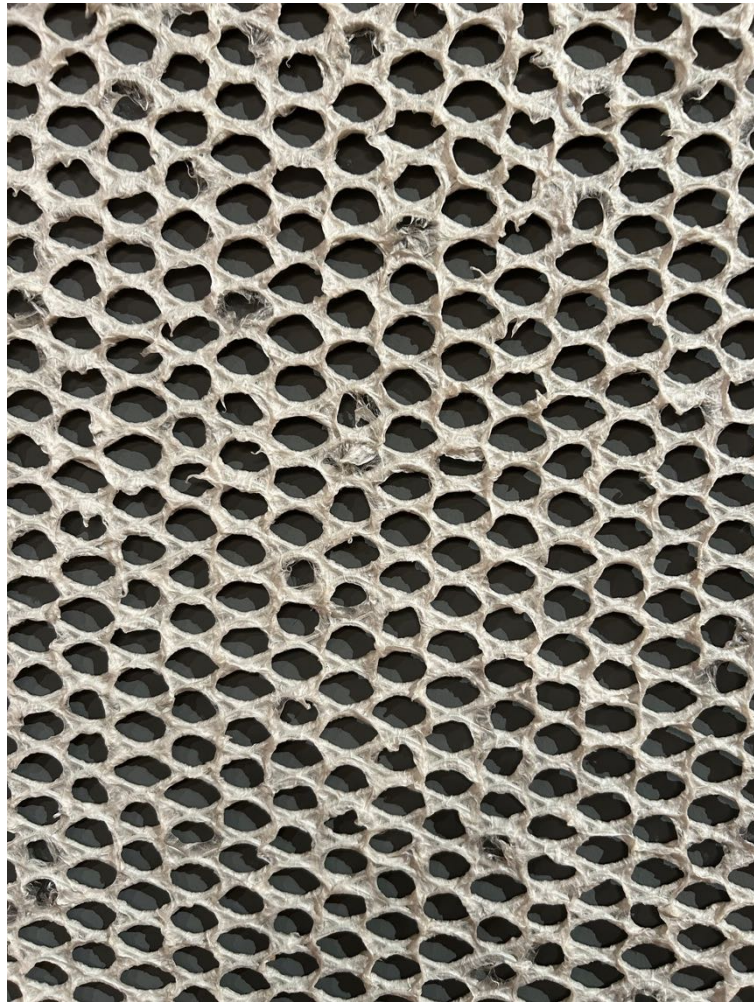
om half negen waren begonnen om iedereen de kans te geven er vanaf het begin al bij te zijn. en dat we ook kinderliteratuur gingen lezen.

margijn bosch

marga minco

uit: 'het bittere kruid' 1957

-teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in de balie op maandag 4 september 2023.

-als introductie:
dialoog mat & jo over dat we niet om acht uur zoals was aangekondigd. maar zoals gebruikelijk

op de avond dat de mannen kwamen liep ik het tuinpoortje uit. het was een zachte voorjaarsdag geweest. we hadden 's middags in ligstoelen in de tuin gelegen en 's avonds merkte ik dat mijn gezicht al wat verbrand was.

mijn moeder was de hele week ziek geweest en die middag lag ze, weer wat opgeknappt, in de zon.

'morgen begin ik aan een zomertrui voor je,' beloofde ze mij. mijn vader lag zwijgend een sigaar te roken en liet het boek op zijn schoot dichtgeslagen. in de schuur had ik een racket en een tennisbal gevonden, waarmee ik wat ging oefenen tegen het muurtje. de bal vloog er geregeld overheen en dan moest ik het tuinpoortje openen om hem in de straat op te sporen. ook kwam hij wel eens achter de schutting terecht. tussen onze tuin en die van de buren was een smalle geul, met aan weerszijden een schutting. je kon er net in staan zonder gezien te worden. terwijl ik naar mijn bal zocht, kwam mijn vader kijken.

'dat zou een mooie schuilplaats zijn,' zei hij. hij klom over de schutting en we hurkten achter

een boom, die noch van ons, noch van de buren was. onze voeten zakten weg in de zachte grond en het rook er naar rotte bladeren. terwijl we daar in het halve duister verborgen zaten, floot mijn vader even.

'hallo,' riep hij daarna.'

'waar zitten jullie,' vroeg mijn moeder. ze scheen gedut te hebben.

'kun je ons zien?' riep mijn vader.

'nee,' riep mijn moeder, 'waar zitten jullie dan?'

'hier,' zei mijn vader, 'achter de schutting, kijk maar eens goed.'

we gluurden door een spleet en zagen mijn moeder dichterbij komen.

'ik zie jullie nog steeds niet,' zei ze.

'mooi,' riep mijn vader. hij rekte zich uit en sprong behendig over de schutting. 'blijf jij nog even zitten,' zei hij tegen mij. hij beduidde nu mijn moeder dat ze ook moest proberen eroverheen te klimmen.

'waarom nou?' vroeg ze.

'probeer het maar eens,' zei hij.

mijn moeder moest het een paar keer overdoen voor mijn vader vond dat ze het vlot deed. hij klom er nu zelf ook weer overheen en met zijn drieën hurkten we in de geul.

'geen mens die ons hier zoekt,' zei hij. 'laten wij nog even blijven zitten, om te zien of we het lang in deze houding uit kunnen houden.'

maar ik ontdekte tussen de bladeren mijn bal. 'ik ga backhand oefenen,' riep ik en ik sprong de tuin

in.

mijn vader en moeder bleven zitten.

'zie je ons?' riep mijn vader.'

'nee,' riep ik, 'ik zie niets.' daarop kwamen ze weer te voorschijn. mijn moeder klopte haar kleren af.

'ik ben helemaal vies geworden,' zei ze.

'morgen zal ik er een kuil graven en de bladeren wat wegharken, zodat we beter kunnen zitten,' zei mijn vader.

die avond na het eten stond ik voor het raam en keek naar buiten. er liep geen mens op straat. het was zo stil dat je de vogels kon horen fluiten.

'ga maar bij het raam weg,' zei mijn moeder.

'er is niets te zien,' zei ik. toch keerde ik me om en ging zitten. mijn moeder schonk thee. zacht bewoog ze zich tussen de theetafel en ons.

'misschien was het toch beter als we geen thee dronken,' zei mijn vader. 'wanneer ze mochten komen, kunnen we vlug naar de tuin gaan.'

'het is zo ongezellig zonder thee,' vond mijn moeder.

langzaam werd het donker. terwijl mijn vader de gordijnen dichtschooft, dreunden de eerste vrachtwagens voorbij. hij bleef met het gordijn in zijn hand staan en keek ons aan.

'daar gaan ze,' zei hij.

'ze rijden voorbij,' zei mijn moeder. we luisterden naar de geluiden die van buiten kwamen. het motorgeronk verwijderde zich. enige tijd bleef het stil. daarna hoorden we opnieuw auto's door de

straat gaan. het duurde nu langer voor het weer rustig werd. maar toen viel er een stilte die we nauwelijks durfden verbreken. ik zag mijn moeder naar haar halfgevuuld theekopje kijken en wist dat ze het leeg wilde drinken. maar ze bewoog zich niet.

na enige tijd zei mijn vader: 'we wachten nog tien minuten, dan steken we het grote licht aan.' maar voor die tien minuten om waren, ging de bel. het was even voor negenen. we bleven zitten en keken elkaar verbaasd aan. alsof we ons afvroegen: wie zou daar zijn? alsof we het niet wisten! alsof we dachten: het kan net zo goed een kennis wezen die op visite komt! het was immers nog vroeg in de avond en de thee stond klaar.

ze moeten een looper gehad hebben.

ze stonden in de kamer voor we ons hadden kunnen verroeren. het waren grote mannen en ze hadden lichte regenjassen aan.

'haal onze jassen even,' zei mijn vader tegen mij. mijn moeder dronk haar kopje thee uit.

met mijn mantel aan bleef ik in de gang staan. ik hoorde mijn vader iets zeggen. een van de mannen zei iets terug. ik kon niet verstaan wat het was. ik luisterde met mijn oor tegen de kamerdeur. weer hoorde ik mijn vaders stem en weer verstond ik het niet. toen draaide ik me om, liep de keuken door, de tuin in. het was donker. mijn voet stootte tegen iets ronds. het moest een bal zijn.

zacht trok ik het tuinpoortje achter me dicht en

rende de straat uit. ik bleef rennen tot ik op het frederiksplein kwam. er was niemand te zien. alleen een hond liep snuffelend langs de huizenkant. ik stak het plein over. het was alsof ik alleen was in een verlaten stad.

minco met haar dochter

jan joris lamers
peter van gestel
uit: 'winterijs 2001

de kromme steeg

woensdagmiddag.

schouder aan schouder liepen zwaan en ik door een nogal stille kalverstraat. op sommige winkeldeuren hing een bordje waarop zoiets stond als: wegens kolenood gesloten of aanbellen bij nummer 53.

bij de beurs keken we naar twee oude knollen. ze waren voor een wagen van de gemeentewerken gespannen. over hun rug lag een dunne deken. ze wasemden uit hun dikke neus.

'ze zijn doodzielig,' zei zwaan.

'ze zijn stokoud,' zei ik, 'en ze moeten altijd maar staan of lopen.'

de paarden werden onrustig van ons geklets. ze hieven hun hoofd en briesten.

'ze houden van elkaar,' zei ik. 'wil je mijn deken-tje? briest de ene en de andere briest van nee nee jij mag mijn dekentje hebben.'

zwaan legde zijn arm over mijn schouder.

'laten we het daarop houden,' zei hij.

we kuierden over het damrak. in de verte zagen we het centraal station.

'wie er het eerst is, ja?' zei ik.

we renden als gekken over de brede witte vlakte.

zwaan was me de baas, de hele tijd moest ik naar zijn rug kijken en als ik dacht dat ik hem eindelijk kon vastpakken, lukte het hem zijn snelheid op te voeren, het was of hij per se niet wilde dat ik hem inhaalde.

'jezusnogantoe, zwaan,' schreeuwde ik, 'wil je van me af? ik krijg je heus te pakken.'

hij zwaaide met zijn armen, dook opzij voor mensen, sprong uitgelaten over een bergje sneeuwrommel en was in de verste verte niet van plan uit te glijden.

ik gleed wel uit, viel hard op mijn knieën, krabbelde overeind en zette de achtervolging weer in, het sloeg alleen nergens meer op, na de valpartij was het sukkelen geblazen.

zwaan was verdwenen. hij was een stiekemerd.

in de hal van het centraal station zag ik zwaan direct. hij stond doodstil tussen de van hot naar her lopende mensen. het is gek dat iemand juist kan opvallen als hij de enige is die niet beweegt. rustig ging ik naar hem toe.

'ik heb je laten winnen,' zei ik en trok een melig gezicht.

'wil jij zo graag winnen?' vroeg zwaan.

'o ja,' zei ik, 'dat wil ik de godganse dag, en zeker van jou.'

ik kocht bij een loket twee perronkaartjes. zwaan stond achter me en mopperde zonder ophouden, ik kon er geen woord van verstaan.

ik draaide me om en vroeg: 'wat zeur je nou allemaal?'

'waarom doe ik dit?' zei zwaan.

toch ging hij met me mee naar een van de perrons, hij schudde van nee nee nee. op het perron keken we eerst naar een trein waar mensen instapten. daarna keken we naar een trein waar mensen uitstapten.

'ik hou niet van stations,' zei zwaan.

'ik wel,' zei ik. 'maar ik kan er niet tegen als ik niet met een trein mee mag.'

'je mag nu toch niet mee.'

'dat is zo,' zei ik. 'maar ik hoef gelukkig niet te zwaaien naar iemand. enne – we kunnen gewoon in een trein gaan zitten, zwaan, en dan rijden we heerlijk weg. als de conducteur komt, zeg ik: ach, zwaan, laat de kaartjes effe zien. en dan zeg jij: maar thomas, ik dacht dat jij de kaartjes had. nou zeg, zeg ik dan –'

'wat een onzin,' zei zwaan.

'hou je niet van onzin?'

'ik ben gek op onzin. maar niet op een station.'
zwaan zag er erg bezorgd uit en leek op een oud mannetje dat is vergeten welke boodschappen hij moet doen.

zwaan wees.

'daar is het oosten,' zei hij.

'wat is er met het oosten?'

'daar is midden-europa. een jaar geleden ging ik met bet iedere dag hier naar toe. dan wachtten we op de treinen uit het oosten.'

'waarom?'

'je kon nooit weten. het rode kruis had gezegd: er komen mensen terug.'

'o,' zei ik.

'zeg dat wel,' zei zwaan.

'wat is er met midden-europa?'

'niks,' zei zwaan.

hij keek me aan en knipoogde zoals alleen hij dat kan.

'ik vertel het je heus nog wel es, tommie.'

ik liet het maar zo – ik vond het niet het juiste moment om te zeggen dat ik thomas heet.

'weet je wat,' zei ik, 'zullen we naar de leeszaal gaan?'

'waarom?'

'daar zijn fijn veel boeken. je mag er lezen tot je een ons weegt en het kost geen cent.'

het werd een woeste wandeling over de nieuwezijds. we staken een stuk of twintig keer over. een man hing oergevaarlijk aan het achterbalkon van een overvolle tram. ik stootte zwaan aan, wees naar de man en riep keihard: 'je veters zitten los.'
zwaan moest er niet om lachen.

we kwamen bij de jeugdleeszaal in de wijdesteeg, stommelden met veel lawaai de brede houten trap op. terwijl we druk met elkaar kletsten, stapten we het grote lees- en uitleenlokaal binnen. het was er doodstil, van schrik hielden we onze mond.

'ik ben hier nooit geweest,' zei zwaan onverwachts.

een juffrouw in een wollen grijze jurk drukte een vinger tegen haar lippen – ik kon zien dat ze probeerde vriendelijk te glimlachen.

ik fluisterde in zwaan zijn oor: 'veel boeken, hè?'

'het valt mee,' fluisterde zwaan.

'wat komen jullie doen, jongens?' zei de juffrouw zacht.

ik wees naar de lage tafels en kleine stoelen in het midden van de zaal en zei: 'we gaan daar zitten lezen.'

'laat jullie handen eens zien?' vroeg ze.

we lieten onze handen zien.

'jij moet ze gaan wassen,' zei ze tegen mij.

'waarom hij niet?' vroeg ik kwaad.

'schone handen hoef je niet te wassen,' zei ze.

waarom waren mijn handen vies en zwaan zijn handen niet? daar begreep ik niks van, want we hadden de laatste tijd toch hetzelfde leventje geleid.

met schone handen en waterspatten op mijn broek zat ik een minuutje later aan een van de lange lage tafels tegenover zwaan. er waren geen andere kinderen.

'je kunt je hier suf lezen,' zei ik. 'maar je mag geen enkel boek meenemen naar huis. de boeken verderop in de kasten mag je meenemen, maar ja, dan moet je een kaart hebben en een kaart kost geld, hè, ik heb geen kaart – wacht, ik zal iets moois gaan halen.'

ik stond op, liep naar een lage kast, zakte door mijn knieën, ging met mijn wijsvinger de boeken langs en had pig pag pengeltje snel gevonden. zwaan bekeek het boek aandachtig.

er zitten prachtige plaatjes van rie cramer in en ook allemaal versjes waar ik vroeger gek op was. als hij er iets lelijks over durfde te zeggen, kon hij een dreun krijgen.

'ene pee van rensen heeft het geschreven,' zei zwaan. 'wat een kinderachtig boekje, zeg.'

waarom zei ie kinderachtig? hij bedoelde natuurlijk niet het boekje, maar mij. waarom wilde ie deze leuke middag naar de verdommenis helpen. 'je moest er anders vannacht om lachen,' zei ik nijdig. 'weet je nog – 't heet niet kwalijk, 't heet pardon.'

ik besloot hem geen dreun te geven, want zoiets doe je niet in een leeszaal. met bevende vingers zocht ik een versje op voor zwaan, daarna schoof ik het boek naar hem toe.

zwaan las het versje en grinnikte een paar maal. 'frits van duuren en zo hebben ze hier niet,' zei ik, 'ook niet alle fijne boeken over dik trom en pietje bell – die vinden ze niet geschikt voor ons omdat ze niet netjes zijn.'

'wie zijn ons? het domme grut?'

'zoiets,' zei ik.

'censuur,' zei zwaan met minachting, 'jasses.'

'ze hebben alleen boeken over brave kinderen. ik vroeg een keer aan een juf hier: waar staat bultje en bonestaak? ze viel bijna flauw.'

zwaan wilde iets zeggen, maar toen was het grote hoofd van de juffrouw opeens pal bij ons, ik schrok me een hoedje – als je aan het kletsen bent, hoor je vaak niet dat iemand op je afkomt, lastig is dat.

'jongens,' zei ze, 'jullie moeten hier stilletjes lezen en niet schreeuwen, anders storen jullie de anderen.'

'er zijn geen anderen,' zei ik.

'waarom is er hier censuur?' vroeg zwaan.

'waar heb je het over, jongeman?' zei de juffrouw.

'we hebben zeer verantwoorde boeken, ze zijn met grote zorg uitgezocht, ja ja – er zijn boeken bij waarmee je je kunt amuseren, er zijn ook boeken bij waar je iets van kunt opsteken. wij scheiden het kaf van het koren.'

'beeldromans zijn driedubbel kaf, hè?' zei ik.

'daar wil ik niet eens over praten.'

'hebt u huckleberry finn?' vroeg zwaan.

'nee,' zei de juffrouw en ze keek zwaan angstig aan.

'het gaat over een jongen die met een neger optrekt,' zei zwaan, 'een schooiertje, hij rookt pijp en heeft altijd ruzie met zijn dronkelap van een vader.'

heel zachtjes zei ze: 'jullie kunnen maar beter weggaan.'

'ik liet hem net dit versje lezen, juffrouw,' zei ik haastig.

'jullie zijn nog niet geschikt voor de leeszaal.'

'kom,' zei zwaan, 'ik lees nooit meer dan één versje per dag. dit was een mooi versje, thomas – pee van rensen kan er wat van.'

buiten dwaalden we over het plein bij de leeszaal. op woensdag is daar postzegelmarkt. dan zie je overal sikkeneurige opa's. ze hebben dikke albums bij zich vol postzegels en zien eruit alsof ze niets en niemand vertrouwen. postzegels worden met zeer veel argwaan bekeken. zoals alle grote

mensen die van spelletjes houden – verzamelen is volgens mijn vader het stomste kinderspelletje van de wereld – hebben ze een hekel aan kinderen. ik heb niets op met amsterdamse opa's, ze grauwen je na op straat of spuwen een klodder murw gekauwde pruimtabak voor je voeten. de oudjes hadden deze woensdagmiddag een neus die paars was van de kou. met waterige oogjes loerden ze naar zwaan en mij, sommigen hadden een muts met een bolletje op hun kop zitten, vast en zeker gestolen van een kleinkind.

een oeroude man met een fiets aan de hand botste bijna tegen ons op. de fiets was half verroest, aan het stuur hing een lege tas, op de heen en weer zwiepende bagagedrager zat een zielig jongetje van een jaar of acht, hij droeg een iets te strak jasje.

'het waren mijn postzegels, pa,' zei het jongetje huilerig, 'je had ze niet maggen verkopen.'

'het is zijn vader,' zei ik verbaasd tegen zwaan, 'je zou toch zweren dat die vent minstens zijn overgrootvader is.'

'je bent een smerige dief,' zei het jongetje door zijn tranen heen.

'pa kan nu brood en melk kopen voor zijn twintig andere kinderen,' zei ik.

de man bleef lopen, ook toen hij met de fiets en het jongetje op de rijweg was.

zwaan keek de twee na tot ze niet meer te zien waren.

we leunden tegen een boomstam.

zwaan klaagde niet over de kou. ik maakte mezelf wijs dat ik het ook niet koud had.

'dat ventje zat bij zijn vader achterop,' zei zwaan.

'dag, klein ventje, dag, kleine jan,' zei ik, 'nee, zei het ventje, ik ben geen ventje, nee, zei het ventje, ik ben een man.'

zwaan had niet naar me geluisterd.

van gestel

'zit jij wel es achterop bij je vader?' vroeg hij.

'bij mijn vader!' zei ik. 'ben je belazerd, mijn vader kan niet eens fietsen.'

'ik heb een keer bij mijn vader achterop gezeten – helemaal naar deventer,' zei zwaan dromerig. 'in de oorlog was dat.'

'ja,' zei ik, 'dat heb je me al es verteld. waarom was dat dan?'

'

'we gingen naar oom piet en tante sonja – ze wonen in deventer, oom piet was een oude studievriend van mijn vader, ik ben naar hem genoemd, vandaar dat ik eigenlijk piet heet. het was in het voorjaar van eenenveertig, ik was bijna vijf jaar – mijn vader kletste honderduit, maar ik kon hem bijna niet verstaan, omdat ik achterop zat en het nogal waaide, het was een eindeloos lange tocht, af en toe stapten we af, dan gingen we bij een boom staan.'

'waarom gingen jullie niet met de trein?'

'oom piet vertelde me later dat mijn vader bang was voor de trein, hij zei ook dat mijn vader onderweg als ie moffen zag of mannen in het zwart, bij een boom ging staan. van de moffen en de mannen in het zwart herinner ik me niks, van de bomen herinner ik me alles. we gingen tegen de stam zitten, hij had alle tijd van de wereld, streek af en toe door mijn haar, ik was voor het eerst van mijn leven fijn alleen met mijn vader, ik eh – hoe noem jij dat ook alweer?'

'ik noem dat: je suf genieten.'

'ja, dat was het, ik genoot me suf.'

'wat gingen jullie doen bij oom piet en tante sonja?' vroeg ik.

'dat wist ik niet. mijn vader zei: je moet aansterken, je bent veel te bleek, amsterdam is ongezond voor je. nu weet ik dat ik daar ging onderduiken.'

'wat is onderduiken?' vroeg ik.

zwaan keek me aan. 'weet je dat niet?' vroeg hij.

'nee,' zei ik.

hij bleef me maar aankijken.

'ik bedoel,' zei hij, 'dan weten de moffen niet waar je bent en kunnen ze je niet vinden, als je tenminste niet wordt verraden. oom piet is arts – hij heeft een groot huis, ook een grote zolder, daar stond mijn bed en 's avonds ging ik gewoon naar beneden, nou ja, als het rustig was ging ik ook wel es naar buiten, maar ik mocht nooit zo ver gaan dat ik het huis niet meer kon zien. een keer was ik verdwaald, pas na een paar uur vond ik het huis weer. tante sonja huilde, oom piet was boos, maar aardig boos – ik heb daar tot bijna een jaar na de bevrijding gezeten.'

'ging je niet naar school?'

traag schudde zwaan van nee.

'heb jij het koud?' vroeg ik.

opnieuw schudde hij van nee.

'ik heb het ook niet koud.'

'oom piet gaf me 's avonds les – ik kon gauw lezen. joh, wat ik niet allemaal gelezen heb, de eerste jaren vond ik het niet vreemd om daar te wonen, maar het laatste jaar ging ik vragen –'

'wat vroeg je allemaal?'

'ik ging vragen naar pappa en mamma. ik kon soms niet slapen, omdat ik niet meer precies wist hoe ze eruitzagen.'

'hoe kan dat nou? je eigen pappa en mamma?'

'jij was acht toen je moeder stierf.'

zwaan keek me aan. was hij jaloers op me?

'ik ben niet jaloers op je,' zei hij, 'maar ik was vier toen ik mijn ouders voor het laatst heb gezien en later weet je bijna niets meer van toen je vier was.'

toen ik achter zwaan aan liep, vond ik het geen echte woensdagmiddag, ik vond het zo'n dag dat het er niet toe deed wat voor eentje het precies was, donderdag vrijdag ga maar door – allemaal één pot nat, dit was gewoon een dag van zwaan en mij.

wat was er met zijn pappa en mamma gebeurd? ik vroeg niks, hij liep maar en hij liep maar, af en toe wees hij naar iets en lachte. je kon om zoveel lachen. je kon lachen om een kat die met een trui aan in een kinderwagen zat of om een hond die overal werd weggejaagd waar hij wilde plassen. je kon er ook niet om lachen, ik lachte er deze middag niet om.

op de vijzelgracht liepen we zonder te kletsen naast elkaar. zwaan zag er na de lange wandeling nogal pips uit, hij moest opgevrolijk worden. bij de fokke simonszstraat bleven we staan. ik hou niet van de fokke simonszstraat – grote jongens gooien er vaak uit verveling iets naar je hoofd. maar er komt een mooie enge steeg op uit

- door de steeg kom je op de lijnbaansgracht en daar kun je opgelucht ademen.

'ken je de kromme steeg?' vroeg ik.

'nee,' zei zwaan, 'de kromme steeg ken ik niet.'

'da's een moordsteeg, doodeng, joh,' zei ik. 'kom mee, dan lopen we er snel doorheen.'

'wat is daar voor lol aan?' mopperde hij, 'wat moet ik in een enge steeg, ik heb al zorgen genoeg.'

we liepen door de steeg.

'het is niet eens een steeg,' zei zwaan, 'het is een sleuf.'

hij legde een hand op mijn schouder, misschien vond hij het nu wat minder eng hier.

'niet bang zijn, zwaantje,' zei ik, 'ik ben toch bij je.'

het was een steeg met een paar bochten. toen we een van de bochten omsloegen, had ik op slag spijt van de hele onderneming. niet ver van ons stond ollie wildeman. hij leunde met zijn brede rug tegen smerige bakstenen.

ik bleef staan, zwaan botste tegen mij op.

ollie wildeman wierp een goor tennisballetje naar een blinde muur, onverschillig ving hij het teruggekaatste balletje met één hand op en gooide opnieuw. naast hem stond een onbekende jongen - een hoofd groter was ie dan de toch zeker niet kleine ollie - en de jongen deed precies hetzelfde met een tennisballetje. het leek of ze ons niet in de gaten hadden. ik wist wel beter.

'kom,' zei ik zacht tegen zwaan, 'wegwezen.'

de onbekende jongen liet het balletje vallen, het kreeg een trap van ollie wildeman en langzaam rolde het naar ons toe. zwaan bukte zich en wilde het balletje terugrollen.

'afblijven met je jodenpoten,' zei ollie wildeman zonder ons een blik waardig te keuren.

maar zwaan had het balletje al een tik gegeven. traag raapte ollie wildeman het balletje op.

'kom hier, tommie,' zei hij, 'dan mag je het balletje schoonlikken.'

dit had niks te maken met het overbekende gebakkelei rondom de school.

'ik kijk wel uit,' zei ik hees.

de onbekende jongen lachte.

'je bent al twaalf, ollie,' zei ik, 'doe niet zo kinderachtig.'

stom van me.

daar werd ollie niet graag aan herinnerd – dat ie als twaalfjarige in de vierde klas zat. hij keek me ijzig aan. de andere jongen haalde zijn piemel uit zijn broek, met hulp van zijn vuile rechterhand liet hij zijn piemel zwabberen, want anders werd ie natuurlijk veel te koud en toen plaste hij tegen de blinde muur, het was een mooie krachtige straal, zo'n straal waarmee je kon winnen bij wie het verste pissen kan.

'laat je pikkie es zien, smous,' zei hij.

'kom mee, thomas,' zei zwaan, 'opschieten.'

ik rende achter zwaan aan en struikelde. zwaan trok me overeind. we vluchtten verder terwijl ik voelde dat ollie wildeman en de onbekende jongen ons op de hielen zaten.

in de fokke simonszstraat duwde de oude scharenslijper met moeite zijn kar vooruit. we renden naar hem toe en hoorden dat ollie wildeman riep: 'krijg de tering, vuile rotjood.'

'helpen, meester?' vroeg zwaan aan de scharenslijper.

'ach, jongens,' zei hij, 'da's mooi van jullie.'

we duwden de kar, de scharenslijper duwde zelf niet meer, maar rolde terwijl hij fluitend achter ons aan kuierde, heel kalm een sjekkie.

ik griende en duwde.

'wat doe je nou?' zei zwaan. 'niks aan de hand, een stad is een stad en schooiers zijn schooiers.'

'ik grien zo vaak,' zei ik. 'moet je niet op letten. zijn ze weg?'

'ik zie ze niet,' zei zwaan, 'maar ik ben bang dat ze niet weg zijn.'

maureen teeuwen
w g van der hulst junior
uit: 'zijn de kraaien nog zwart'

hoofdstuk 1

er rijdt een man op zijn paard door het bos. zwart en wit is het bos. zwart zijn de bomen en wit is de sneeuw.

met moeite zoekt de ruiter zijn weg tussen de stammen. de benen van het paard zakken diep weg in de sneeuw. soms maakt het paard een struikelpas over een verborgen boomwortel. de ruiter klopt het dier bemoedigend op de zwarte hals.

'kom, kom, oscar, til je benen wat beter op. 't zal nu wel niet lang meer duren of je krijgt rust en een warme stal.'

die stem is bedoeld om het paard wat moed in te spreken, maar er heeft toch een vage onrust in doorgeklonken. de ruiter fronst zijn wenkbrauwen. zijn ogen turen tussen de donkere stammen door. zal hij eindelijk het einde van het bos kunnen ontdekken? nee, het lijkt wel of de bomen hoe langer hoe dichter opeen gaan staan, of het bos hoe langer hoe donkerder, hoe langer hoe dichter wordt. hij bukt te laat voor een laaghangende tak. de tak sleept langs zijn schouder en de dikke sneeuw valt in zijn nek. hij klopt de sneeuw van zijn kraag en dan trekt hij een stuk roggebrood uit de zadeltas. zijn hand tast onder zijn pelsjas naar zijn heup, maar dan bedenkt hij met ergernis dat hij gisteren zijn mes heeft verloren. hij breekt met zijn hand een stevige brok van het brood en buigt zich over de hals van het paard om het dier aan te reiken. het paard hapt met lange zachte lippen gulzig toe. zelf neemt de ruiter ook een stuk en terwijl hij bedachtzaam kauwt, blijven zijn ogen om zich heen zoeken. hij

is bang dat hij is verdwaald. hij had toch al lang de oude hessenweg moeten bereiken?

weer klopt hij zijn paard op de hals, maar het is net of dat klopje ook hemzelf bemoedigen moet. ja, hij maakt zich zorgen. de middag loopt op zijn eind en het gaat al schemeren.

zou het hem lukken om nog voor de duisternis valt het dorp te bereiken?

'vooruit oscar, zet nog even door. begin je ook moe te worden? begin je ook last van een lege maag te krijgen? net zoals ik?'

deze dag zou de laatste van een vierdaagse reis moeten zijn. die reis is door moerassen en over heuvels gegaan en volgens de berekening moest hij vanmiddag het doel bereiken. vanmorgen heel vroeg heeft de waard van de herberg, waar hij sliep, hem met een stallantaarn bijgelicht toen hij in het duister zijn paard zadelde. uren en uren heeft hij gereden. nu wordt het al bijna weer donker en er is nog steeds geen spoor van een weg of een huis te bekennen. om hem heen is alleen maar de doodse stilte van het bos.

opeens ... !

de stilte wordt verbroken door schor geluid. vlakbij!

de takken van een dichte witbesneeuwde struik kraken uiteen en plotseling staat daar, op maar enkele meters van het paard verwijderd, een everzwijn op hun weg. het dier neemt een dreigende houding aan. uit zijn keel klinkt een schor gegrom. de zwarte haren op de hoge nek staan

rechttop, de grauwe flanken trillen en het trekt de bovenlip kwaadaardig op van de gele slagstanden. de ruiter schrikt niet gauw. zijn hand schiet naar zijn degen, maar hij vraagt zich met zorg af wat hij met dit wapen kan uitrichten tegen deze woesteling. het paard schrikt wel. het schrikt hevig. het stoot een kort gehinnik uit en heft zich steigerend op de achterbenen. woest slaat het met de zware hoeven van de voorbenen door de lucht. de ruiter, zo plotseling omhoog geslingerd, wankelt. hij glijdt op zij en ploft

de voerman heeft zich op de bok naar achteren gedraaid en verschikt iets aan de takkenbossen. de ruiter leidt zijn paard naar de kant van de weg om op de wagen te wachten. wellicht kan hij van de voerman een mes lenen om de buikriem van het zadel te herstellen. waarom was hij ook zo dom om zijn eigen mes te verliezen? hij kijkt weer om en dan trekt hij verbaasd zijn wenkbrauwen op. vreemd is dat. nu leunt de voerman achterover tegen het hout. zijn hoofd hangt schuin weggezakt tussen zijn hoge kraag op zijn borst en het is net of hij slaapt. vreemd. de ruiter weet toch zeker dat hij nog maar enkele ogenblikken tevoren de man omgedraaid heeft zien zitten om de takken op de wagen recht te trekken.

de wagen nadert. de voerman slaapt. of doet hij maar alsof?

'hé, voerman! kan ik even een mes lenen?'

de voerman schrikt wakker of doet alsof hij wakker schrikt uit zijn gedommel.

'hè, wat ... wat mot je?'

hij houdt de paarden in. de wagen staat stil.

de ruiter wil kwaad worden. hij is niet gewend om onbeleefd te worden aangesproken en zeker niet door een gewone boer, maar hij beheerst zich.

'ik heb m'n mes verloren en m'n zadelriem is gebroken.'

de voerman kijkt hem nors aan van onder zijn borstelige wenkbrauwen, maar hij haalt toch van tussen zijn dikke jas een mes te voorschijn.

'hier, maar vortmaken. 'k heb weinig tijd.'

vergiste de ruiter zich nu, of had hij werkelijk de takken op de wagen zien bewegen? dat kon toch niet? hij neemt het mes van de voerman aan en steekt aan de ene kant van de zadelriem een paar gaten in het leer, om hem hierdoor aan de andere kant wat langer te maken. met verbazing kijkt hij naar het mes. zo'n prachtig mes verwachtte hij niet bij een eenvoudige boer. het is kunstig gesmeed en op de ivoren

handgreep staat een vogel gebrand, een zwarte kraai.

'zeg voerman. zo'n mes zou ik ook wel willen hebben. waar-om staat die kraai op het gevest? kan ik het van je kopen?' de voerman spuugt in de sneeuw. 'nee, het is niet te koop en als je klaar bent, geef je het maar hier.'

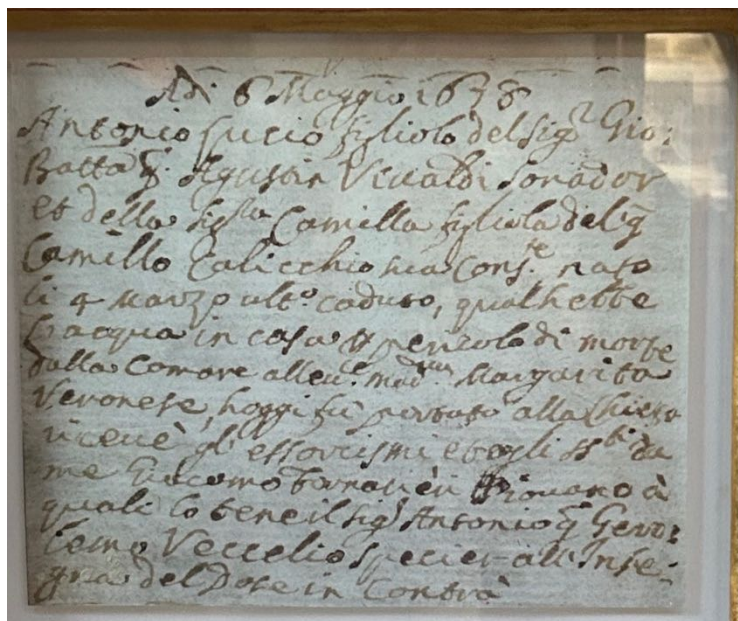
de wagen zet zich weer in beweging. geërgerd kijkt de ruiter hem na. wat een kwaai bullebak! waarom heeft die vent zo'n haast? kijk, nu is het

weer of er iets beweegt onder de takkenbossen op de wagen.

wat steekt daar nu uit het hout? de wagen is al te ver weg om het in de schemering goed te kunnen zien. het lijkt wel een laars ... !

de ruiter maakt de zadelriem verder in orde en gespt hem stevig vast. dan zwaait hij zich in het zadel en vervolgt zijn weg. als hij het einde van het bos heeft bereikt, houdt hij zijn paard in.

aan de verre horizon drijven nog donkere sneeuw- wolken, maar in het diepe blauw recht boven hem schittert al een enkele ster. in de verte ziet hij de lage huisjes van het dorp. met de dik be- sneeuwde daken lijkt het wel een kudde schapen, die voor de komende nacht dicht bijeen zijn ge- scholen. hier en daar pinkelt al een lichtje in de schemering.

van der hulst

links van de ruiter dalen. de heuvels van het bos naar een uitgestrekt moeras. daarachter glanst het water van een brede rivier, als mat zilver in het grijs. · hé, dat is vreemd. daar, in die sombere wereld van elzestruiken en dood riet gaat de voerman met zijn wagen. waarom gaat die voerman niet met zijn vracht naar het dorp? wat zoekt hij in de richting van die uitgestrekte moerassen, nu de nacht gaat komen? de ruiter haalt de schouders op. wat scheelt het hem. zou het een echte laars zijn geweest, die hij tussen de takkenbossen zag bewegen? dat kon toch niet?

de ruiter geeft zijn paard de sporen en drijft het dier in de richting van het dorp. het gaat nu in

gestrekte draf door 'het donkere veld. van onder de hoeven vliegen brokken sneeuw in de lucht. de ruiters klopt zijn trouwe paard op de hals en denkt: toch is het vreemd ...

matthias de koning

simon carmiggelt

de achteraffers 1956

had ik dat achteraf niet moeten zeggen?

had ik dat achteraf niet moeten doen?

zo leven wij ... de achteraffers.

had ik dat moeten verzwijgen, toen?

had ik de wasman een fooi moeten geven?

had ik dat achteraf nou maar gedaan.

had ik met adriaan moeten gaan leven

of zou dat misschien ook niet goed zijn gegaan?

had ik die jas liever niet moeten kopen?

had ik maar niet naar marie moeten gaan?

en had ik maar beter gewoon kunnen lopen in plaats van zolang op lijn negen te staan?

ik die trap liever niet moeten boenen?

en had ik niet uit moeten gaan zonder vest?

en had ik me niet moeten laten zoenen door die vervelende kerel uit west?

wij achteraffers, wat zijn wij toch moeilijk.

en - achteraf - voor onszelf nog het meest. had men ons niet beter op kunnen hangen? dat had achteraf nog het beste geweest.

carmiggelt

miranda prein

annie m g schmidt

uit: 'jip en janneke' 1963

takkie is een lief hondje

takkie, zegt jip. van wie hou je meer, van mij of van janneke? zeg het eens, takkie.

waf, zegt takkie.

hou je meer van mij? vraagt janneke.

waf, zegt takkie.

nu weten ze het nog niet. want wat is nou waf?

weet je wat, zegt jip, ik loop deze kant uit.

en jij moet die kant uitlopen, janneke. en dan kijken we met wie takkie meeloopt.

goed, zegt janneke. maar dan moet je hem niet roepen.

ze lopen elk een andere kant uit. en takkie? takkie blijft zitten. hij kijkt eerst naar jip en dan weer naar janneke. hij kijkt aldoor van de een naar de ander. maar hij blijft zitten en hij jankt een beetje.

hij houdt van ons allebei evenveel, zegt janneke. zie je wel? en dat is ook zo.

takkie is een heel lief hondje. maar hij is zo bang voor de poes. telkens vergeet hij weer, dat er ook een poes is. telkens komt takkie vrolijk binnen bij janneke thuis, om uit zijn bak te eten. en dan hoort hij sjjjjj ! dat is de poes. die staat daar met een dikke smart en ze blaast heel hard. zij is heel boos op takkie. dan schrikt takkie zo, dat hij hard wegloopt. met zijn staart tussen de pootjes.

kom maar hier, hoor, zegt janneke, en neemt hem op schoot. je bent een echt flauw hondje. je bent een bang. hondje, takkie.

maar takkie is ook nog maar zo klein. en de poes heeft zo'n dikke staart.

het zal wel wennen, zegt jannekes moeder. over een poosje slapen ze samen in één mandje. sjjjjj, blaast poes. net of ze zeggen wil: in één mandje? nooit van mijn leven!

schmidt

annette. kouwenhoven

astrid lindgren

uit: 'karlsson van het dak' 1968

karlsson haalt streken uit

'nou heb ik zin in iets leuks,' zei karlsson 'we gaan een beetje rondwandelen op de daken, dan bedenken we zeker wel iets.'

erik pakte karlsson bij de hand en samen stapten ze het dak op. het was zo langzamerhand gaan schemeren en alles zag er prachtig uit. de lucht was even helder als in de lente, en alles was spannend en geheimzinnig.

het was echt een fijne avond voor dak-wandelingen. alle ramen stonden open en je kon allerlei geluiden horen. je kon mensen horen praten en lachen en je kon kinderen horen huilen.

en in de keukens hoorde je het serviesgoed rinkelen bij de afwas, er was een hond aan het blaffen

en iemand zat ergens piano te spelen. beneden in de straat hoorde je het gebrom van een motorfiets.

'als de mensen eens wisten hoe leuk het op het dak was, dan zou er niemand meer op straat lopen,' zei erik. 'wat fijn is het, zeg!'

'ja, en spannend is het ook,' zei karlsson. 'want je kunt reuze gemakkelijk naar beneden vallen. ik zal je een paar plekken laten zien waar je bijna naar beneden valt, iedere keer dat je er komt.'

de huizen stonden zo dicht op elkaar, dat je van het ene dak

op het andere kon stappen. er waren allerlei uitsteeksels en zolderkamertjes, schoorstenen, hoekjes en gaatjes, zodat het nooit eentonig werd. en het was werkelijk spannend, zoals karlsson al voorspeld had, omdat je af en toe bijna naar beneden viel. er was ergens een brede kloof tussen twee huizen en daar viel erik inderdaad bijna naar beneden. maar op het laatste ogenblik kon karlsson hem nog grijpen, toen zijn ene been al in de lucht zweefde.

'leuk hè?' zei karlsson en trok erik weer op de dakrand. .dat bedoelde ik nou precies! doe het nog eens!'

maar erik had er helemaal geen zin in om het nog eens te doen.

het was hem een beetje te veel 'bijna'. er waren nog meer plekken waar je je met armen en benen vast moest grijpen om niet te vallen, maar

karlsson wilde dat erik het zo leuk mogelijk zou hebben en nam daarom steeds de lastigste weg. .ik vind dat we eens een fijne streek moesten uithalen,' zei karlsson. 'bijna iedere avond klauter ik hier rond en dan haal ik een paar streken uit met de mensen die in al deze zolderkamertjes wonen.'

'hoe doe je dat dan?' vroeg erik. 'ja, dat is verschillend bij verschillende mensen. nooit twee keer dezelfde streek. wie denk je dat er de beste streken uithaalt?'

op dat ogenblik begon er vlak in de buurt een klein kind te huilen. erik had het al eerder gehoord, maar het was tussendoor even stil geweest. de baby was zeker weer in slaap gevallen. maar nu begon het gehuil opnieuw in een van de dichtstbijzijnde

zolderkamertjes. het was een zielig geluid! 'arm kind,' zei erik. 'misschien heeft het wel pijn in zijn buik.' 'we gaan eens kijken,' zei karlsson. 'kom maar mee!'

ze klommen langs de goot tot vlak onder het zolderkamertje en karlsson gluurde voorzichtig naar binnen.

'een klein kindje, heel alleen,' zei hij. 'papa en mama zijn er zeker vandoor.'

het kind huilde nog zieliger dan tevoren.

'hou je maar koest, hou je maar koest,' zei karlsson en hees zich op de vensterbank. 'hier komt karlsson van het dak, de beste kinderverzorger van de wereld.'

erik wou niet alleen buiten blijven staan. hij kroop dus achter karlsson aan het raam binnen, hoewel hij zich angstig afvroeg wat er zou gebeuren als de ouders van de baby terug zouden komen.

maar karlsson was helemaal niet bang. hij liep naar het bedje van het kind, en aaide het met zijn mollige wijsvinger onder de kin. 'plutti-plutti-plut,' zei hij guitig. toen keerde hij zich naar erik.

'dat moet je tegen kleine kinderen zeggen, dat vinden ze leuk.'

van verbazing hield het kleine meisje opeens op met huilen, maar zodra het een beetje rustig was geworden, begon het opnieuw.

'plutti-plutti-plut ... en dan doe je zo,' zei karlsson. hij rukte de baby uit bed en gooide haar een paar keer achter elkaar de lucht in.

misschien vond het kind het wel leuk, want het begon te lachen en deed daarbij een mond zonder tandjes wijd open.

karlsson keek trots voor zich uit. 'niks aan om kinderen weer blij te maken,' zei hij. 'de beste kinderver ... 'verder kwam hij niet, want de baby begon weer te huilen.

'plutti-plutt-plut,' brulde karlsson woedend en hij wierp het kind nóg wilder de lucht in. 'plutti-plutti-plut heb ik gezegd, en dat meen ik ook!'

het meisje schreeuwde jam-merlijk en erik strekte er zijn armen naar uit.

'kom, geef mij haar maar even,' zei hij. hij hield zoveel van kleine kindertjes en hij had al vaak bij zijn papa en mama gezeurd of

ze hem geen zusje wilden geven als hij die hond per se niet mocht hebben.

nu pakte hij het bundeltje van karlsson over en hield het voorzichtig in zijn armen.

'huil maar niet, lief kindje,' zei hij. het kleine meisje hield opeens haar mond en keek hem met een paar grote ogen ernstig aan. toen lachte ze weer en maakte allerlei kindergeluidjes.

'zie je wel, dat komt door mijn plutti-plutti-plut,' zei karlsson. 'dat kán gewoon niet missen. ik heb het wel duizend keer met succes toegepast.'

'hoe zou ze heten?' vroeg erik en aaide het kind over haar wangetjes.

'goudhaartje,' zei karlsson. 'zo heten de meeste kinderen.'

erik had nog nooit gehoord van een kind dat goudhaartje heette, maar dacht dat de beste kinderverzorger daar wel meer verstand van had.

'klein goudhaartje,' zei erik. 'ik denk dat je honger hebt.' de baby had namelijk zijn wijsvinger gepakt en begon erop te sabbelen.

'als goudhaartje honger heeft, dan zijn hier aardappelen en worst,' zei karlsson met een blik op het fornuis. 'geen kind hoeft te verhongeren zo lang karlsson het klaarspeelt om worst en aardappelen te laten aanrukken.'

erik dacht niet dat goudhaartje worst en aardappelen zou kunnen eten.

'zulke kleine kindertjes moeten toch melk hebben,' zei hij. 'geloof jij niet dat de beste kinderverzorger van de wereld weet wat kinderen moeten

hebben en niet moeten hebben?' zei karlsson. 'maar... ik kan wel even een koe te pakken zien te krijgen!' hij wierp een boze blik op het raam.

vicenza

'maar het wordt wel moeilijk om dat beest door dit kleine snetraampje naar binnen te krijgen.' de baby zocht wanhopig naar eriks wijsvinger en liet een allerzieligst gepiep horen. het klonk echt alsof ze honger had. erik keek rond in de buurt van het fornuis, maar kon geen melk vinden. er lagen alleen maar drie koude stukjes worst.

'hou je maar koest,' zei karlsson. 'opeens herinner ik me waar wél melk te vinden is. ik neem daar af en toe zelf een slok. wacht, ik ben zo terug.' toen draaide karlsson aan het knopje op zijn buik en was weggegonsd door het raam voordat erik het goed en wel doorhad. erik werd vreselijk bang. stel je eens voor dat de vader en moeder zouden komen en hem met hun kind zouden vinden! het was immers heel goed mogelijk dat karlsson zoals altijd uren wegbleef. maar erg lang hoefde erik niet ongerust te zijn. deze keer had karlsson werkelijk voortgemaakt. trots als een pauw kwam hij weer door het raam naar binnen gonzen, en in zijn hand had hij een zuigfles waar kleine kinderen altijd uit drinken. 'waar heb je die op de kop getikt?' vroeg erik stomverbaasd. 'op mijn vertrouwde plaatsje in het oosterpark, ergens op een balkon!' 'heb je hem dan gepikt?' vroeg erik verschrikt. 'ik heb hem geleend,' zei karlsson. 'geleend ... wanneer breng je hem dan weer terug?' vroeg erik. 'nooit,' zei karlsson. erik keek hem streng aan, maar karlsson knipte met zijn vingers en zei: 'zo'n klein flesje melk, dat is volkomen onbelangrijk! de mensen van wie ik hem heb geleend, hebben een drieling en zetten altijd massa's flesjes buiten op het balkon in ijs-emmers. en ze vinden het fijn dat ik wat melk kom lenen voor goudhaartje.' goudhaartje strekte haar handjes naar de fles uit en liet een hongerig gepiep horen.

'ik zal het even een beetje opwarmen,' zei erik vlug en gaf de baby aan karlsson, die 'plutti-plutti-plut' riep en haar in de lucht gooide, terwijl erik de melk aan het warmen was.

een ogenblik later lag goudhaartje als een engel in haar bedje te slapen. ze was verzadigd en tevreden en erik had haar ingestopt, terwijl karlsson haar met zijn wijsvinger had gekriebeld, onder het roepen van 'plutti-plutti-plut'. goudhaartje was meteen ingeslapen omdat ze zoveel gedronken had en zo vreselijk moe was.

'nou gaan we nog een streek uithalen, voordat we weggaan,' zei karlsson. hij liep naar het fornuis en pakte de koude plakjes worst. erik keek met grote ogen toe.

'nou zul je eens een paar streken zien,' zei karlsson en hing een plakje worst aan de deurknop. 'nummer een,' zei hij en knikte tevreden. toen liep hij met grote stappen op de ladekast af. daar stond een mooi wit duifje van porselein, en voordat erik het had gemerkt, zat er een plakje worst tussen de snavel van het duifje.

'nummer twee,' zei karlsson. 'en nummer drie is voor goudhaartje.'

hij prikte het plakje worst op een klein stokje en stak dat in het knuistje van de slapende baby. het zag er heel leuk uit, je zou bijna geloven dat goudhaartje de worst zelf had gepakt, maar erik zei toch: 'nee, dat moet je niet doen!'

'hou je maar koest,' zei karlsson. 'zo zullen haar papa en mama het wel afleren om 's avonds uit huis te gaan.'

'hoezo?' vroeg erik.

'een kind dat zelf haar bed uitstapt om worst te gaan halen, laten ze niet alleen. want wie weet wat ze de volgende keer te pakken krijgt. misschien wel het zondagse biertje van haar vader!' hij zette het stokje nog wat beter vast in goudhaartjes hand. 'hou je maar koest,' zei hij. 'ik weet heus wel wat ik doe, ik ben niet voor niets de beste kinderverzorger van de wereld.'

op dat ogenblik hoorde erik stappen op de trap; hij maakte een sprongetje van schrik.

'O, daar komen ze,' fluisterde hij.

'hou je maar koest,' zei karlsson en toen stormden ze samen naar het raam. erik hoorde een sleutel in het slot en dacht dat alle hoop vervlogen was, maar toch zag hij nog kans over de venster-bank te klauteren. een seconde later hoorde hij de deur opengaan en een stem zeggen: 'en mama's kleine elsje ligt maar te slapen.'

'ja, ze ligt maar te slapen,' zei een andere stem. maar toen hoorden ze een schreeuw. en erik begreep dat goudhaartjes papa en mama de worst ontdekt hadden.

hij bleef niet op het vervolg van het verhaal wachten, maar rende achter karlsson aan, die zich net achter een schoorsteen aan het verstoppen was.

lindgren

luca bryssinck

derek jarman

uit: 'modern nature' eigen vertaling

herfst '88 - war requiem

toen ik de tuinsequentie maakte voor het begin van 'war requiem', heb ik ervoor gezorgd dat het zaaien gebeurde op een winderige 'dungeness' nacht, verlicht door een stormlamp. de vorken, rieken, gieter en pootstok waren allemaal in de maanden daarvoor verzameld uit hopen van oud tuin gereedschap van uitdragerijen. de riek is vandaag kapot gegaan, het handvat zat onder de houtwormen. ik heb de restanten in het vuur ge-goooid - en vond toen een stuk drijfhout van de juiste lengte.

veel van het gereedschap dat ik gebruik had ik als jongen al. toen mijn vader stierf vond ik ze in een schuur achter zijn huis waar ze lagen te roesten. ik

nam ze mee naar londen, waar ik ze schoon maakte en oliede.

abingdon 1948 - sempervivums

in 1948 werd mijn vader als bevelhebber bij royal air force abingdon, in de buurt van oxford, aangesteld. de verlaten huizen voor de gezinnen waren in khaki en zwarte camouflage print geschilderd, de tuin was een hobbelig gazon omringd door prikkeldraad, met als enig ornament een betonnen rotstuin, gemaakt van een luchtaanval schuilplaats.

ik kwam terug van de watermolen ergens achter het cafe dat de herboren roos heette, en had mijn handen vol huislook, die een man die daar woonde aan me had gegeven. ze groeiden op zijn stenen dak, waren rood geblakerd door de wind en de zon, en hadden roos gekleurde bloemen in de vorm van een ster en met perfect gevormde miniatuur vertakkigen - iedere plant werd bedekt door een spinnenweb dat het dauw vasthield. deze bloemen leken exotische aliens in zijn weelderige en kleurrijke tuin aan de rand van het water, een doolhof van pronkbonen en blauw-groene kolen waarover witte vlinders zweefden. ik volgde de man door zijn luxueuze tuin tot aan de varkensstallen, en zorgde ervoor genoeg afstand te bewaren van zijn zwaan, die hij als huisdier had. hij had een vleugel gebroken en blies als ik te dicht bij kwam (er was me verteld dat een

zwaan de arm van een man kan breken, dus zijn handicap stelde me ietwat gerust).

de man was de verwaarloosde gebouwen aan het herstellen. hij was een schoorsteenmantel uit een enorme eiken balk aan het snijden. de vlier en het gigantisch fluitenkruid, gele irissen en eeuwenoude wilgen leken klaar om door de dikke stenen muren en gebroken ramen te breken om de modderige natuurstenen terug op te eisen - een ongemakkelijk balans werd bereikt. om de oprukkende natuur op afstand te houden had de man een geweer bij zich, en schoot op de kraaien in de iepen, waarbij er af en toe een naar beneden viel, door de takken, terwijl zijn kameraden op de zomerse namiddag steeds hoger en hoger vlogen en boos protesteerden.

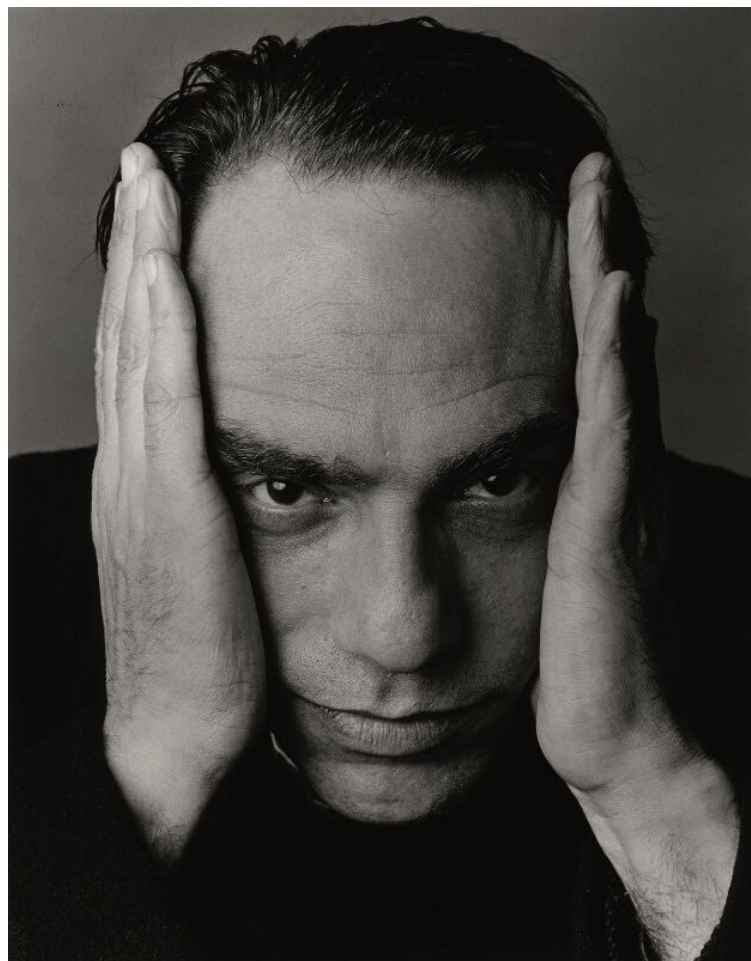
de man, die knap en zelfverzekerd was, droeg een oud ribfluwelen jasje met een scharlaken neksjaaltje dat geknoopt was als dat van een cowboy. hij rookte een pijp en wandelde traag en doelbewust en mank van een oude wond, waardoor hij gevaarlijk leunde en mijn evenwicht verstoortte als ik naast hem liep. hij zei niet veel. hij haakte de sempervivums achter zijn stok, trok ze van het dak, en gaf ze aan me.

voorzichtig herhaalde ik de naam sempervivums de hele weg terug naar abingdon - waar ik mijn tongbrekende prijs plantte en er trots mee opschepte tegen mijn vrienden, die zelfs niet een beetje geïnteresseerd waren in de planten maar

hun namen leergierig tot zich namen als een litanie: sem per viv um.

opmerking

de huislook, geregeerd door jupiter, de 'donde-raar, beschermt iedereen die het plant tegen stormen en bliksem; zijn effect is zo krachtig dat de keizer charlemange beviel dat het op het dak van ieder huis moest groeien. tot op de dag van vandaag zul je het zo zien, bestand tegen droogte en vrieskou, eeuwig en altijd levend.

jarman

matthias de koning

johan kieviet

uit: 'benito de jonge zwerver' 1930

eerste hoofdstuk

alleen op de wereld.

het was een schitterend mooie zomerdag geweest en de zon was prachtig ondergegaan, als het ware weggezonden in een bed van purperroode rozen. maar daarna was er verandering gekomen. overal aan den horizon begonnen zich wolkjes te vertoonen van de grilligste vormen, waaruit onop-houdelijk lichtstralen opschoten als een vuurwerk op grooten afstand.

op het dorpje schipluiden in delfland ademde alles rust en stilte. het werk was afgelopen, de boeren waren van het land teruggekeerd en slo-ten de schuren. zij deden het zorgvuldiger dan gewoonlijk, want de twee volgende dagen zou het koninginnefeest zijn op het dorp, en zij waren er niet op gesteld, dat het rondzwervende kermis-volk zich in hun stallen of schuren een onderdak zou verschaffen. immers, dat volkje was niet te vertrouwen, daar scholen te veel dieven en an-dere deugnieten onder.

de grillige wolken verhieven zich hoog boven den horizon en de lichtstralen werden grooter en fel-ler. de duisternis nam hand over hand toe en er begonnen dikke regendroppels te vallen, die zwaar op het looverdak van de boomen en plan-ten neerploften. maar het bleef bladstil. 'we

krijgen onweer, oom,' zei de jongen tot den man, die naast hem liep en een zwaren koffer torste. het zweet parelde hem op zijn gelaat. 'wordje moê, oom? wil ik ook een handvat nemen? toe, laten we hem samen dragen.'

'neen, benito, dat kan ik alleen wel af, en dat eene oor zit er maar half aan vast, het zou losgaan, vrees ik, als het de helft van de vracht te dragen kreeg. de koffer wordt oud, jongen, - ja, ik vrees, dat het zwaar weer wordt. konden we maar hier of daar een gastvrijen stal vinden met wat lekker, frisch hooi. maar de boeren hebben het niet op ons soort menschen begrepen, jongen. ze zien ons liever gaan dan komen.'

'er zal toch op dit dorp wel hier of daar een her-berg te vinden zijn, waar we slapen kunnen?' de man gaf geen antwoord, en de jongen her-haalde zijn vraag niet. hij begreep wel, waar de schoen wrong. zijn oom was natuurlijk weer plat-zak en kon geen logies voor hen beiden betalen. de man had de treurige gewoonte, alles wat hij verdiende nog sneller uit te geven dan hij het ver-kregen had, want hij kon geen herberg pas-seeren, zonder er eerst de noodige verteringen te hebben gemaakt en hij gebruikte veel meer drank, dan goed voor hem was. zodoende waren zij altijd even arm, waarvan de versleten hoeken en de gerafelde handvatten van den koffer het duidelijkste getuigenis aflegden. overigens was de man de goedhartigheid zelf en hij hield bui-tengewoon veel van zijn jongen kameraad, met

wien hij nu al langer dan vier jaren langs 's heeren wegen zwierf en zijn brood verdiende, door op kermessen en andere dergelijke feestelijkheden als goochelaar en boeienkoning op te treden. benito, zijn metgezel, was het eenige schepsel op de wereld, aan wien hij zich gehecht had en hij had hem meer lief dan zichzelf.

"t wordt zwaar weer, benito," zei hij na een poos, 'en t begint hard te regenen.'

'ja, en wat wordt het donker, oom. overal zijn de lichten al opgestoken, en je ziet niemand meer buiten. hoor het eens rommelen, - hè, wat een felle straal!'

de man zette zijn koffer op den berm van den weg en liep een boerenerf op.

'wacht even,' zei hij. 'ik zal eens gaan kijken, of er nergens een gaatje te vinden is, waar wij door kunnen kruipen. wij moeten toch hier of daar den nacht doorbrengen.'

de wind begon zich te verheffen en 't werd pikdonker. geen sterretje was meer te zien en zwarte wolken joegen langs het zwerk. felle bliksemstralen braken zich zigzagvormige spleten door de duisternis en zetten alles voor een kort oogenblik, niet langer dan een deel van een seconde, in blauwen gloed, als van bengalsch vuur.

benito was maar dun gekleed. over een versleten hemd droeg hij slechts een blauwen over-all, met om het middel een versleten leeren riem. hij voelde het hemelwater doordringen tot op zijn huid.

opeens hoorde hij het zware gebas van een waakhond en het rammelen van den ketting, waarmee het dier aan zijn hok was vastgelegd.

'mis oom,' mompelde hij. - 'mis, oompje, de hond heeft je in de gaten.'

bijna op hetzelfde oogenblik werd een kleine staldeur geopend en verscheen de boer met een brandende lantaren op den drempel. hij hief de lantaren omhoog, om de omgeving beter te kunnen verkennen en riep met luider stem, zoodat benito hem gemakkelijk kon verstaan:

'wie daar?'

'goed volk,' klonk het antwoord, en benito zag, hoe zijn oom naar den boer toe liep en onder den lichtkring van de lantaren verscheen. haastig liep hij ook het erf op en voegde zich bij de beide mannen. de boer keek hem wantrouwig aan en zag er verre van toeschietelijk en gastvrij uit.

'wat moeten jullie hier?' vroeg hij. en zich omkeerende riep hij naar binnen.

'kees en jaap, komen jullie even hier!'

blijkbaar vertrouwde hij de zaak niet en liet hij hulptroepen, in de gedaante van zijn beide knechts, aanrukken, om zoo noodig ook een handje uit de mouw te kunnen steken.

'we zoeken een nachtverblijf, baas,' zei de oudste zwerver, 'mogen we niet in je stal slapen? met wat hooi zijn we dubbel en dwars tevreden.'

de twee knechts, een paar pootige jongens, verschenen achter den boer en staarden hen nieuwsgierig aan.

'neen,' zei de boer. 'ik denk er niet over. 'k geef nooit aan landloopers verlof om hier te overnachten.'

'maar 't wordt noodweer, baas,' hield de man aan.

'wij kunnen toch den nacht niet onder den blooten hemel doorbrengen! hoor de storm eens loeien.'

'neen, ik doe het niet, - in geen geval,' herhaalde de boer.

'en we zijn geen landloopers,' viel benito in. 'wij verdienen op een eerlijke manier ons brood.'

'nou, geen landloopers dan, maar op alle manier ben je toch kermisvolk en ik moet niks van je hebben. en als je niet gauw ophoepelt, maak ik den hond los, en dan komen de gevolgen voor je eigen rekening. ik verzeker je, dat hij niet pluis is.' albertini, zoo werd de man genoemd, en benito verlieten het erf en liepen moedeloos verder. 't was thans zwaar weer geworden. felle lichtstralen schoten langs het zwerk en knetterende donderslagen brachten verschrikking over alle bewoners van het kleine dorp en ver in den omtrek. de regen viel bij stroomen neder. de storm gierde. na enkele minuten kwamen zij langs een heerenhuisje, met een grooten tuin er omheen. de luiken waren gesloten en alles was in duisternis gehuld. geen lichtstraaltje vond ook maar een kierdje, om naar buiten te glippen. maar bij een fellen bliksemstraal ontdekte oom albertini aan het einde van de oprijlaan een tuinhuisje, waarin zich op dit oogenblik hoogstwaarschijnlijk wel niemand zou bevinden.

'ha, benito, daar zie ik uitkomst,' zei hij. 'ga meê.' samen liepen zij het laantje op en spoedig bereikten zij het huisje, waar zij zich, naar zij hoopten, zouden kunnen bergen. als de deur nu maar niet op slot zit, jongen. - neen, we boffen. kom binnen, hier hebben we het fijnste onderdak, dat we maar verlangen kunnen. in 'n herberg krijg je 't niet beter. doe de deur achter je dicht, ben, - nou, wat zeg je ervan? is 't niet fijn?'

'of we de honderdduizend getrokken hadden, oom, - en kussens voor het grijpen; op elken stoel ligt er een. bah, wat ben ik nat.' 'trek je over-all uit, jongen, en hang hem over een stoel, dan is hij morgen weer droog. 't is hier warm, hè?' 'ja, lekker warm. ik ben moê en ga dadelijk slapen. heb je nog een stuk brood voor me, oom?' er kwam geen antwoord. de man schaamde zich om neen te zeggen. als het niet zoo donker geweest was, had de jongen kunnen zien, hoe hij de wenkbrauwen samentrok en zijn gelaat zich pijnlijk verwrong. er stond spijt en berouw op te lezen. ach, had hij zijn geld dien dag maar niet zorgeloos verteerd, uitgegeven voor dien vervloekten drank, die zijn leven verwoestte en oorzaak was, dat hij nu zelfs geen stuk brood over had, om den honger te stillen van den eenige, dien hij liefhad op de wereld. ha, - hij kneep zijn vuisten samen tot zijn knokkels er wit van werden en opeens rijpte er in zijn ziel een plan, dat hem al sedert lang telkens opnieuw besloop en hem hoe langer hoe minder met rust liet. neen, hij had den jongen te lief, om zijn ongeluk te willen. als hij langer bij hem bleef, zou zijn ellendig voorbeeld hem ten slotte medesleepen en in het verderf storten. en dat mocht niet, - neen, dat wilde hij niet. zijn besluit was genomen, - hij zou, hoe zwaar het hem ook viel, hem verlaten voor altijd. benito was thans dertien jaar oud en een pientere jongen, hij zou zich wel door het leven met al zijn moeilijkheden heenslaan. ja, zijn besluit stond

thans vast. 't hoeft niet, oompje,' zei benito. 'eigenlijk heb ik ook geen honger, en morgenochtend kunnen we versch brood krijgen, - dat is veel lekkerder. hoor het eens verschrikkelijk onweeren.'

'ja, 't is zwaar weer. de stralen zijn niet van de lucht. kom, laat ik je helpen. kijk, hier heb ik heerlijke kussens, een voor onder je hoofd en de andere om op te liggen. hu, - wat een straal.' 'en wat klettert de regen op het platte dak.'

zijn hand, en die leek wel te beven, gleden hem liefkoozend over het hoofd

'maar wij hebben er geen last van, benito. ga nu maar lekker slapen, jongen. hier zijn nog een paar kussens. hoor eens, wat een knetterende slag. als daar geen brand van komt, nou, - dan zou het me verwonderen. lig je zoo lekker, mijn jongen?'

'ja, oompje, heerlijk. - neen, niet meer kussens. jij moet toch ook slapen...'

'geen nood, jong, kussens genoeg,' was het antwoord van den man, terwijl hij het laatste onder de knieën van zijn jongen kameraad schoof. 'zie zoo, wees nu maar niet bang en doe je oogen lekker dicht. nacht ben. - nacht mijn beste ben!' de stem van den man klonk teeder en zacht. benito verwonderde er zich over, want, o zeker, hij wist wel, dat oom albertini veel van hem hield en als hij er het geld voor had, goed voor hem zorgde, maar met teederheid, zooals nu, overlaadde hij hem niet. wat was dat? zijn hand, en die leek wel te beven, gleden hem liefkoozend over het hoofd

en plotseling voelde hij, hoe hem een kus op den mond werd gedrukt. 'wel te rusten, jongen,' klonk het zacht, 'en vergeef me, dat ik geen stuk brood voor je heb. dag ben!'

benito, die inderdaad erg moê was, sliep al half, maar die zachte streeling over zijn hoofd en die kus op zijn mond waren hem zoo vreemd, dat hij er weer geheel wakker van werd en zich half oprichtte.

'wat doe je, oom?' vroeg hij verbaasd. - 'o, geen brood voor me? dat is niets, oom, ik heb je immers al gezegd, dat ik geen honger heb. nacht, oom, lig je ook al?'

van santen & kieviet

'ja ben, stil nou, jongen, laten we gaan slapen. wel te rusten.' 'nacht, oompje!' twee minuten later sliep de jongen als een marmot. de zwaarste donderslag kon hem al evenmin doen ontwaken als het felste licht, zelfs al zette het 't tuinhuisje in een laaienden gloed. niet alzo echter de man. die lag voorover op den grond, met het hoofd op zijn armen, en twee

tranen vulden zijn oogen, maar hij veegde ze haastig weg, als schaamde hij zich er over. hij hoorde het woeden van de elementen en luisterde naar den knetterenden regen op het dak. eindelijk sluimerde hij in, maar het werd geen diepe slaap, en vroeg in den morgen werd hij al weer wakker. hij stond op, scheurde een blad uit zijn beduimd zakboekje en schreef er met potlood op:

'beste kameraad, ik ga je verlaten, want als ik langer bij je bleef, vrees ik, dat je door mijn voorbeeld eenmaal worden zou, zooals ik ben, en dat mag niet, benito, dat wil ik niet op mijn geweten hebben. daarom verlaat ik je. blijf braaf, mijn jongen, dan zal god je zegenen. tracht niet mij te vinden, want al vond je me, dan zou ik toch weer verdwijnen. dat moet nu eenmaal zoo, ben, het kan niet anders, - maar het snijdt mij door de ziel. ga met god, jongen. ik blijf altijd, waar ik ook ben, je liefh. oom albertini.'

hij legde het velletje papier op de tafel, wierp nog een smartelijken blik op den jongen, die nog in een diepen slaap verzonken lag, en verliet onhoorbaar het tuinhuisje, waarvan hij de deur zacht achter zich dicht trok.

hij had zijn jongen medezwerver verlaten voor altijd.

de zon was toen nog niet boven de kim verrezen, maar zij stond reeds vrij hoog aan den hemel,

toen eindelijk ook benito ontwaakte. wat had hij lekker geslapen en wat was hij heerlijk uitgerust. welbehaaglijk strekte hij zijn ledematen nog eens uit en hij geeuwde, dat het een aard had. toen riep hij:

'word wakker, langslaper! kijk de zon eens heerlijk schijnen, - word wakker!'

maar hij kreeg geen antwoord.

'word wakker, oom!' riep hij, terwijl hij opstond, - 'word wakker. 't is tijd, als je niet wilt hebben dat ze ons hier snappen.' hij keek om zich heen en merkte tot zijn verbazing, dat hij alleen was. van zijn oom zag hij geen spoor.

'hé, zou hij al zijn uitgegaan? en zonder mij te wekken? maar dat kàn niet, dat doet hij nooit. wat is dat vreemd! en zijn koffer is ook weg. zou hij misschien al naar het dorp gegaan zijn, om zich een goed plaatsje op het feestterrein te veroveren? maar dat zou wel voor den eersten keer wezen, want dat heeft hij nog nooit gedaan. 't is vreemd, - erg vreemd. ik zal me maar gauw aankleeden en naar het dorp gaan. ha, mijn over-all heeft toevallig lekker in het zonnetje gehangen en is al weer kurkdroog. zie zoo, nu mijn riem nog, - en mijn reiszak op mijn rug, en klaar ben ik. hola, waar is mijn muts? ha, daar op dien stoel. wacht, ik steek er mijn bosje veeren op, want het is feest en dan moet ik mooi zijn.' hij haalde uit zijn rugzak een bosje glinsterende haneveeren te voorschijn en stak dat op zijn alpina-mutsje, dat van buiten blauw was, maar van

binnen ruiten had van wit en zwart. toen legde hij de kussens, waarop hij geslapen had, weer netjes op de stoelen en wilde juist het huisje verlaten, toen zijn blik viel op een velletje papier, dat daar door zijn oom achtergelaten was.

hij las het, - en verbleekte. toen las hij het nog eens en nog eens, tot hij in tranen uitbarstte.

'oom,' kreunde hij, - 'oom, hoe kon je dat doen, - hoe kon je dat toch doen? o, ik hield toch zooveel van je, en jij immers van mij! hoe kon je dat doen, oompje, beste oompje? omdat je zooveel van me houdt, zeg je? omdat je bang bent, dat ik door jouw voorbeeld anders worden zou, wat jij geworden bent? maar je ééne gebrek uitgezonderd, verlang ik immers niets liever dan dat, want ben je dan niet een brave kerel, de beste man van de heele wereld! ach oompje, waarom heb je dat toch gedaan? waarom ben je niet bij me gebleven? we waren immers zoo gelukkig samen, ook al leden we wel eens honger? o, oompje, - oompje, nu ben ik heelemaal alleen op de wereld, - heelemaal alleen!'

eindelijk droogde benito zijn tranen. hij vouwde het briefje op en borg het in zijn rugzak. toen opende hij de deur van het huisje en verliet met groote schreden den tuin, waar hij elk oogenblik overvallen en onaangenaam bejegend kon worden.

gelukkig werd hij niet opgemerkt.

met samengenepen lippen en in gedachten verdiept begaf hij zich naar het dorp, waar dien dag feest zou worden gevierd.

maar benito liep met loome schreden en zijn oogen stonden droevig. en toen hij het dorp naderde, vanwaar reeds de klanken van het feestgedruisch hem tegemoet kwamen, ontsnapte een droeve zucht aan zijn borst en prevelde hij zacht voor zich heen:

'alleen op de wereld, - alleen.'

joyce (wolf erlbruch)

erik bindervoet

james joyce

'de katten van kopenhagen'

vertaling: erik bindervoet & robbert-jan henkes

2013

helaas!

ik kan je geen kopenhaagse kat sturen
want je hebt geen katten in kopenhagen.

--

je hebt er veel, heel veel vis
en fietsen maar

je hebt er geen katten.

..

en je hebt er ook geen politiemannen.

..

alle deense politiemannen
liggen de hele dag thuis in bed.

..

ze roken dikke deense sigaren
en drinken karnemelk,
de hele dag.

..

je hebt er veel, heel veel jongetjes
met rooie kleren aan
die de hele dag rondfietsen
met telegrammen
en brieven
en ansichtkaarten.

...

die zijn allemaal voor de politiemannen
van oude dames die willen oversteken
en van jongens die naar huis schrijven
voor meer snoep

..

en van meisjes die iets willen weten
over de maan.

..

de politiemannen lezen ze allemaal in bed,
terwijl ze de hele tijd roken

en karnemelk drinken.

..

en dan geven ze hun bevelen

en gaan de rooie jongens

terug om iedereen te vertellen

wat ze precies moeten doen.

..

als ik nog een keer naar kopenhagen ga

neem ik een kat mee en laat ik

de denen zien hoe hij kan oversteken

zonder instructies

van een politieman

..

en het is nog goedkoper ook

(stel je voor!)

als een kat

ze laat zien

wat ze moeten doen.

..

denk je 's in een kat die de hele dag

in bed blijft

en sigaren rookt!

..

en die karnemelk!

geen kat

die dat door z'n keel krijgt.

..

en is er ook nog eens

ontzettend veel vis

voor ze.

..

nou

wat

denk

je

d'r

van

?

sytze bouma

simon carmiggelt

uit: 'vliegen vangen' 1955

hebt u nu ook, dat. u, vlak voor het inslapen, op zulke geniale gedachten· komt? ik wel. de óchtend is een geschikt klimaat om een koe te kopen. des middags doe je die koe weer met verlies van de hand. en 's avonds wil je een merel of een kolibri. maar als de nacht valt, zie je van al het aardse af. en begin je praematuur te ontbinden, buigzaam mee te klotsen met de wereldzeeën, gewillig op te lossen in het maanlicht, dat gestolde fabriekswater van de planeet, die tegenwoordig met servieswerk morst. tegen tweeën ben ik alleen nog open voor de problemen in de grotere heren maten, ik neem dan peilloos diepe boeken ter hand, die van eeuwigheidsverlangen bijna uit de band vallen en ga daarmee in bed zitten, vastberaden op zoek naar licht en met een kussen in de rug.

vannacht nam ik een werk van een bekend psychiater over dood en leven op de knie. waar ik gebleven was, stak een papiertje.

we moeten de afvoerbuis van de wastafel laten repareren,' zei mijn vrouw.

ik sloeg mijn bladzijde op en las:

'een zeer 'eigenaardige attractie gaat uit van het zich ophangen.'

geërgerd draaide, mijn vrouw zich om en vroeg: 'wat is er nou te lachen aan een afvoerbuis?'

'daar lach ik ook niet om/ zei ik, 'ik lach, omdat hier staat dat er een eigenaardige attractie uitgaat van het zich ophangen.'

'dat vind ik nóg minder om te lachen,' zei ze bits. daarop stapte ze in bed en sliep op hetzelfde moment in.

ik las nog enige tijd, leerde dat een vrolijk droomverhaaltje, dat ik in een van mijn boeken schreef, eigenlijk een uiterst obscene achtergrond had en werd eindelijk slaperig genoeg om het licht te doven. in het duister ging ik liggen denken. eerst wilde ik de oorlog maar weer eens laten uitbreken, maar dat onverdraaglijke typetje van magere hein schopte ik mijn bed uit, want hij, heeft me nu vaak genoeg uit de slaap gehouden. dieper borend, geraakte ik langzaam in het luchtledig der genialiteiten. terwijl ik met mijn ogen toe in het donker lag, werkte mijn geest onder hoogspanning en leverde uitsluitend de hogere abstracties af, die de mensheid definitief over de brug konden helpen, .

'ga er nou uit en schrijf ze op,' dacht ik terzijde. ik onthou ze wel,' antwoordde ik.

'nee. morgen ben je ze vergeten,' drong ik aan. want dat is zo. bij het ontbijt weet je er geen woord meer van. dan zit je je alleen maar op te pompen voor die koe. 'het is toch zonde,' zeurde ik, 'het gaat allemaal verloren.

'maar als ik er uit ga, moet ik op het koude zeil,' wierp ik tegen.

'heb je dát er niet eens voor over?', vroeg ik minachtend.

ik begon weer te denken.

mijn geest wierp, verlicht als een nachtploeg, pa-
relen in serie. voor de zwijnen weer? opeens -ik
weet niet hoeveel later- stond ik met een ruk op,
liep zonder licht te maken
met dichte ogen naar mijn schrijfbureau, vond op
de tast een potlood en kraste de kern van mijn
denken neer. toen snelde ik terug naar bed,
streckte mij uit en sliep meteen in.
de ochtend bracht het blijde gevoel dat een kind
heeft, als het wakker wordend beseft: 'ik ben ja-
rig'. daar op het bureau lag dus de sleutel, die mij
terugvoeren kon naar de hogere wereld waarin ik
te gast was geweest. bijna plechtig stond ik op en
ging er op blote voeten heen.
op het papier was met enorme emotionele letters
geschreven 'eekhoortje op lange weg'.

en:
(wordt later dv toegevoegd)

florian diepenbrock
isaac babel
uit: 'tocht over de zbroetsj'
cees walburgh schmidt
over george devereux

emma remmelts
'kikkerbiljetjes'

--deze keer met: matthias de koning, margijn
bosch, jan joris lamers, miranda prein, maureen
teeuwen, erik bindervoet, annette kouwenhoven,
vincent vandenbergh, luca bryssinck, sytse bouma,
emma remmelts, florian diepenbrock, cees wal-
burgh schmidt.

--verantwoordelijkheid ligt bij:
open kunstenaarsvereniging 'de (eerste) repu-
blik' (sinds 1992) en 'de balie' (sinds 1982)
--inlichtingen onder anderen bij:
<https://debalie.nl/> <https://www.discordia.nl/>
<https://www.stan.be/> <https://barreland.nl/>
<https://deroovers.be/> <https://theatertroep.nl/> co-
operatielenz@gmail.com

republiek 4 september in de balie

--correspondentie: riserv@gmail.com